

رسالة محمد

شرح قانون اساسی

فصل اول - اصول کلی (اصول ۸ و ۲)

دکتر عباسعلی کدخدایی

دکتر مهدی نورایی

دکتر اکبر طلا بکی طرفی

سرشناسه: کدخدایی، عباسعلی، ۱۳۴۰

Abbas-ali.Kadkhodae

عنوان و نام پدیدآور: شرح قانون اساسی فصل اول- اصول کلی (اصول ۲ و ۸)/عباسعلی کدخدایی، مهدی نورایی، اکبر
طلاپکی طرقي.

مشخصات نشر: تهران: شورای نگهبان، پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۴۰۱

مشخصات ظاهری: ۳۱۴ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۷۸-۷۳-۰

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

موضوع: ایران، قانون اساسی (جمهوری اسلامی)، اصل ۲ و ۸ -- تفسیر و استنباط

شناسه افزوده: نورایی، مهدی، ۱۳۶۵

شناسه افزوده: طلاپکی طرقي، اکبر، ۱۳۵۹

شناسه افزوده: شورای نگهبان، پژوهشکده شورای نگهبان

رده بندی کنگره: KMH ۲۷۰

رده بندی دیویی: ۳۴۲/۵۵.۲۳

شماره کتابشناسی ملی: ۸۹۴۶۷۹

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

شرح قانون اساسی

فصل اول- اصول کلی (اصول ۲ و ۸)

دکتر عباسعلی کدخدایی

«هیئت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران»

دکتر مهدی نورایی

دکتر اکبر طلاپکی طرقي

«هیئت علمی دانشگاه تهران»

ناشر: انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان

نوبت چاپ: بهار ۱۴۰۱

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۷۸-۷۳-۰

تهران، خیابان شهید بهشتی رحمته الله علیه، خیابان شهید سرافراز، کوچه پنجم پلاک ۱۱
کد پستی: ۱۵۹۷۸۵۶۱۱۳ تلفن: ۰۲۱-۸۸۵۳۳۴۲۹ نامبر: ۰۲۱-۶۴۰۱۴۸۱۷

nashr-rc.ir

gcr.ac.ir

فهرست

۱۳.....	شرح مبسوط اصل دوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۱۷.....	چکیده
۱۹.....	مقدمه
۲۲.....	بخش اول: پیشینه و ضرورت اساسی سازی اصل دوم
۲۳.....	گفتار اول: پیشینه اصل دوم در پیش نویس قانون اساسی ۱۳۵۸
۲۴... ۱۳۵۸	گفتار دوم: پیشینه اصل دوم در مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی
۲۵.....	گفتار سوم: ضرورت تنظیم اصل دوم قانون اساسی جمهوری اسلامی
۳۱.....	گفتار چهارم: اصل دوم در قوانین اساسی دیگر کشورها
۳۴.....	بخش دوم: تبیین پایه های نظام جمهوری اسلامی
گفتار اول:	اعتقاد به خدای یکتا (لااله الا الله) و اختصاص حاکمیت و تشریح به او و لزوم
۳۴.....	تسلیم در برابر امر او
۳۵.....	بند اول: مقوله توحید (خداوند یکتا)
۳۷.....	بند دوم: اختصاص حاکمیت
۳۸.....	بند سوم: اختصاص تشریح به خداوند متعال
۴۱.....	بند چهارم: لزوم تسلیم در برابر امر خداوند متعال
۴۳.....	گفتار دوم: وحی الهی و نقش بنیادی آن در بیان قوانین
۴۳.....	بند اول: مقوله وحی (وحی الهی)
۴۴.....	بند دوم: نقش بنیادی وحی در بیان قوانین
۴۵.....	گفتار سوم: معاد و نقش سازنده آن در سیر تکاملی انسان به سوی خدا
۴۶.....	بند اول: مقوله معاد
۴۷.....	بند دوم: نقش سازنده ایمان به معاد در تضمین رعایت قانون و اخلاق
۴۷.....	بند سوم: نقش سازنده معاد در سیر تکاملی انسان به سوی خدا
۴۹.....	گفتار چهارم: عدل خدا در خلقت و تشریح
۵۲.....	گفتار پنجم: امامت و رهبری مستمر و نقش اساسی آن در تداوم انقلاب اسلام
۵۳.....	بند اول: امامت در معنا و مفهوم «رهبری سیاسی»
۵۳.....	بند دوم: امامت در معنا و مفهوم «مرجعیت دینی»
۵۴.....	بند سوم: امامت در معنا و مفهوم «ولایت»
۵۵.....	بند چهارم: نقش اساسی امامت و رهبری مستمر در تداوم انقلاب اسلام

گفتار ششم: کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت او در برابر خدا.....	۵۷
بند اول: مقوله کرامت و ارزش والای انسان	۵۷
الف: کرامت ذاتی.....	۵۹
ب: کرامت اکتسابی	۶۰
بند دوم: مقوله آزادی توأم با مسئولیت انسان در برابر خداوند متعال	۶۲
گفتار هفتم: آثار حقوقی پایه‌های ایمانی.....	۶۳
بند اول: نظام‌سازی مبتنی بر معیارهای حاکمیت شریعت	۶۳
۱. لزوم تشکیل و ایجاد ساختارهای منطبق با نظریه حاکمیت الهی	۶۳
۲. استثناء ناپذیری اصل اختصاص حاکمیت و تشریح به خداوند متعال	۶۴
۳. حاکمیت اصل توحید و لزوم رعایت مفاد آن در وضع و تصویب سایر اصول قانون اساسی	۶۵
۴. خدشه ناپذیر بودن حق تعیین سرنوشت برای مردم و ملت در چارچوب شریعت	۶۶
بند دوم: قانون‌گذاری مبتنی بر شریعت	۶۷
۱. انحصار اختیار مجلس و دیگر نهادهای مقنن وقاعده‌گذار در «تصمیم‌گیری» بر مبنای قانون شریعت.....	۶۷
۲. لزوم تبعیه نهادهای ناظر بر اجرای شریعت در ابعاد مختلف اجرایی، تقنینی و قضایی.....	۶۸
۳. جایگاه و ماهیت قانونی بیان وحی	۶۹
۴. توجه به اعتقادات و اخلاقیات به عنوان مبنای قاعده‌گذاری	۷۰
۵. جلوگیری از بروز خلأ قانونی	۷۰
۶. ایمان به وحی به عنوان تنها منبع و مبنای قانون‌گذاری	۷۱
۷. حیات ابدی پایه وضع قوانین	۷۲
بند سوم: سایر حقوق مستنبط از پایه‌های ایمانی	۷۳
۱. ایجاد وحدت حول محور توحید	۷۳
۲. ضرورت برنامه‌ریزی فراتر از مرزهای جغرافیایی برای گسترش اسلام	۷۳
۳. لزوم مبارزه با طاغوت‌های حاکم	۷۴
۴. ضرورت تنظیم برنامه‌ای راهبردی و کلان برای تحقق آرمان معاد و نقش سازنده آن در تکامل انسان	۷۴
۵. الزام دولت در تضمین کرامت و برخورداری افراد جامعه از آزادی توأم با مسئولیت	۷۵
۶. مسئولیت دولت در تأمین و تضمین امور مادی و معنوی در جمهوری اسلامی	۷۶
۷. استحقاق‌ها و اولویت‌ها؛ مبنای تفاوت در برخورداری‌های اجتماعی.....	۷۷
بخش سوم: اهداف و آرمان‌های نظام جمهوری اسلامی ایران	۷۸
گفتار اول: قسط و عدل سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی	۸۰
بند اول: قسط و عدل سیاسی.....	۸۱
الف: مشارکت و تعاون در فعالیت‌های سیاسی	۸۱
ب: رعایت عدالت و قانون در گزینش سیاسی.....	۸۳

ج: تضمین امنیت سیاسی.....	۸۴
بند دوم: قسط و عدل اقتصادی	۸۵
الف: عدالت توزیعی.....	۸۶
ب: عدالت تعویضی	۸۷
بند سوم: قسط و عدل اجتماعی	۸۷
الف: عدالت تقنینی به مثابه یکی از وجوه قسط و عدل اجتماعی	۸۹
ب: عدالت اداری به مثابه یکی از وجوه قسط و عدل اجتماعی	۹۰
ج: عدالت قضایی به مثابه یکی از وجوه قسط و عدل اجتماعی.....	۹۱
بند چهارم: قسط و عدل فرهنگی	۹۲
الف: توزیع عادلانه محصولات و خدمات فرهنگی	۹۳
ب: ترویج متوازن فرهنگ.....	۹۴
ج: مبارزه با عوامل ناامنی در حیطه های فرهنگی	۹۵
گفتار دوم: استقلال سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	۹۶
بند اول: مقوله استقلال.....	۹۷
الف: عدم ضرورت استقلال طلبی	۹۸
۱) استقلال طلبی یا انزواگرایی	۹۹
۲) لزوم جایگزینی نظریه استقلال نسبی به جای استقلال تام در عرصه بین المللی.....	۱۰۰
۳) جایگزینی نظریه نفی استقلال به جای استقلال طلبی.....	۱۰۱
ب: ضرورت استقلال.....	۱۰۲
۱) دلایل ضرورت استقلال دولت اسلامی.....	۱۰۴
۱-۱ وجوب حفظ و دفاع از نظام اسلامی	۱۰۴
۱-۲ ضرورت حراست از مرزهای اسلامی	۱۰۵
۲) دلایل ضرورت استقلال امت اسلامی	۱۰۵
۱-۲ قاعده نفی سبیل (نفی سلطه).....	۱۰۶
۲-۲ سیره نبوی ﷺ در تشکیل حکومت اسلامی	۱۰۶
۲-۳ تبری	۱۰۷
بند دوم: ابعاد استقلال.....	۱۰۷
الف: استقلال سیاسی	۱۰۸
۱.ابتکار تعیین سرنوشت در عرصه سیاست خارجی بدون مداخله دیگران.....	۱۰۸
۲.استقلال در مدیریت سیاست داخلی	۱۰۹
۳.برگزاری انتخابات بدون دخالت یا نظارت خارجی.....	۱۰۹
ب: استقلال اقتصادی	۱۱۰

ج: استقلال اجتماعی.....	۱۱۴
د: استقلال فرهنگی.....	۱۱۶
۱. حفظ و تقویت هویت ایرانی و اسلامی.....	۱۱۷
۲. تأکید بر فرهنگ خودباوری.....	۱۱۷
۳. تحقق فریضهٔ امر به معروف و نهی از منکر.....	۱۱۷
گفتار سوم: همبستگی ملی.....	۱۱۸
بند اول: واکاوی مفهومی همبستگی ملی.....	۱۱۹
بند دوم: محورهای همبستگی ملی.....	۱۲۰
الف: مبادی و ارزش‌های دینی درخصوص ایجاد، حفظ و تقویت همبستگی.....	۱۲۱
۱. ایمان به خداوند یکتا (توحید).....	۱۲۱
۲. توجه به نهاد خانواده و تحکیم روابط عاطفی اعضای آن.....	۱۲۲
۳. اقتدار حاکمیت اسلامی در پرتو اطاعت از اوامر رهبران الهی.....	۱۲۲
۴. همبستگی با پیروان سایر ادیان آسمانی.....	۱۲۳
۵. بازخوانی تاریخ پیش از اسلام و انقلاب اسلامی و پس از آن.....	۱۲۳
ب: مبادی عینی و ذهنی مؤثر بر همبستگی ملی از منظر قانون اساسی جمهوری اسلامی.....	۱۲۴
ج: صیانت از همبستگی ملی در گرو عمل به قانون اساسی در دوران حاکمیت نظام جمهوری اسلامی.....	۱۲۵
بخش چهارم: روش‌های حکمرانی در جمهوری اسلامی ایران.....	۱۲۶
گفتار اول: اجتهاد مستمر فقهای جامع‌الشرایط بر اساس کتاب و سنت معصومین <small>علیهم‌السلام</small>	۱۲۶
بند اول: واکاوی مفهومی اجتهاد.....	۱۲۷
بند دوم: واکاوی مفهوم فقهای جامع‌الشرایط.....	۱۲۹
بند سوم: ضرورت و مبانی اجتهاد بر پایهٔ ادلهٔ اسلامی.....	۱۳۱
الف: اقتضای خاتمیت.....	۱۳۱
ب: سیرهٔ مشرعه.....	۱۳۲
ج: قاعدهٔ لطف.....	۱۳۲
د: اشتغال بقینی مستلزم فراغ بقینی.....	۱۳۳
بند چهارم: عنینت بخشی به اجتهاد مستمر در آیین حکمرانی جمهوری اسلامی.....	۱۳۳
بند پنجم: کتاب و سنت معصومین <small>علیهم‌السلام</small>	۱۳۵
گفتار دوم: استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفتهٔ بشری و تلاش در پیشبرد آن‌ها.....	۱۳۶
بند اول: استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفتهٔ بشری.....	۱۳۷
بند دوم: تلاش در پیشبرد علوم و فنون و تجارب پیشرفتهٔ بشری.....	۱۳۸
بند سوم: مبانی و ادلهٔ استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفتهٔ بشری و تلاش در پیشبرد آن‌ها.....	۱۳۹

الف: ترغیب مؤمنین به بهره‌گیری از مواهب طبیعی در منابع دینی.....	۱۳۹
ب: لزوم پیشرفت جامعه اسلامی.....	۱۴۰
گفتار سوم: نفی هرگونه ستمگری و ستم‌کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری.....	۱۴۱
بند اول: سازوکارهای بیرونی نفی هرگونه ستمگری و ستم‌کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری	
در نظام حقوقی جمهوری اسلامی.....	۱۴۴
الف: مشارکت عمومی در شئون مختلف حکومت.....	۱۴۴
ب: نفی و طرد نظریه انسان‌خدایی.....	۱۴۵
ج: حاکمیت قانون الهی و عدالت در قانون‌گذاری.....	۱۴۵
د: تساوی عموم در مقابل قانون.....	۱۴۷
بند دوم: سازوکارهای درونی نفی هرگونه ستمگری و ستم‌کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری	
در نظام حقوقی جمهوری اسلامی.....	۱۴۸
الف: تقوا.....	۱۴۸
ب: عدالت.....	۱۴۹
ج: علم.....	۱۵۰
د: بینش صحیح سیاسی و اجتماعی (بصیرت).....	۱۵۱
ه: شجاعت.....	۱۵۱
و: تدبیر و مدیریت.....	۱۵۳
بخش پنجم: اصل دوم در نظرات شورای نگهبان.....	۱۵۵
جمع‌بندی.....	۱۵۷
منابع.....	۱۶۳
شرح مبسوط اصل هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....	۱۷۷
چکیده.....	۱۸۱
مقدمه.....	۱۸۳
بخش اول: بازخوانی مفاهیم اصل هشتم.....	۱۸۶
گفتار اول: امر به معروف و نهی از منکر.....	۱۸۶
بند اول: مفهوم لغوی امر و نهی.....	۱۸۶
بند دوم: معروف و منکر.....	۱۸۷
الف: مفهوم لغوی معروف و منکر.....	۱۸۷
ب: انواع معروف و منکر و حکم آن.....	۱۸۸
گفتار دوم: دعوت به خیر.....	۱۸۹
بند اول: مفهوم لغوی دعوت به خیر.....	۱۹۱
بند دوم: انواع دعوت به خیر.....	۱۹۳

الف: ارشاد (تبلیغ، تعلیم)	۱۹۳
ب: توأصی	۱۹۴
ج: نصیحت	۱۹۵
۱. معنای نصیحت	۱۹۵
۲. انواع نصیحت و مفهوم آن	۱۹۵
۱-۲ اطاعت از حاکم	۱۹۶
۲-۲ تذکر و نقد خیرخواهانه	۱۹۷
۳-۲ تذکر در عین اطاعت	۱۹۹
گفتار سوم: وظیفه	۲۰۰
بند اول: معنای وظیفه	۲۰۰
بند دوم: وظیفه همگانی	۲۰۲
گفتار چهارم: مردم و دولت	۲۰۶
گفتار پنجم: واگذاری تعیین چگونگی تحقق اصل به قانون	۲۰۶
گفتار ششم: شرایط، حدود و کیفیت	۲۰۸
بند اول: شرایط	۲۰۸
بند دوم: حدود	۲۰۸
بند سوم: کیفیت	۲۱۰
گفتار هفتم: قانون	۲۱۰
بخش دوم: مبانی حقوقی امر به معروف و نهی از منکر	۲۱۳
الف: مبانی حقوقی به معنای اهداف متوسط (مصلح)	۲۱۴
۱. مقدمه حفظ نظام	۲۱۵
۲. مصلحت جامعه	۲۱۷
۳. ضمانت اجرای قانون	۲۱۸
۴. لزوم پیشگیری از معصیت (جرم)	۲۲۱
۵. حقوق اجتماعی (حق رشد و سلامت روانی)	۲۲۵
ب: مبانی حقوقی به معنای ملاک مشروعیت	۲۲۶
۱. دلایل توجیهی دخالت مردم در امور یکدیگر در نظام حقوقی اسلام	۲۲۷
۲. دلایل توجیهی دخالت مردم در امور دیگران در نظام های حقوقی غیردینی	۲۲۸
بخش سوم: بررسی شرایط و حدود تحقق اصل هشتم	۲۳۰
گفتار اول: شرایط	۲۳۱
بند اول: شرایط امر به معروف و نهی از منکر (مردم به مردم)	۲۳۲
۱. علم و آگاهی	۲۳۲

- ۲۳۲ ۲. احتمال تأثیر.....
- ۲۳۴ ۳. نداشتن ضرر یا مفسده.....
- ۲۳۵ ۴. جاهل یا معذور نبودن فاعل.....
- ۲۳۵ ۵. اصرار مرتکب.....
- ۲۳۶ الف: احتمال ارتکاب.....
- ۲۳۶ ب: حین ارتکاب:.....
- ۲۳۶ بند دوم: شرایط دعوت به خیر.....
- ۲۳۷ گفتار دوم: حدود.....
- ۲۳۷ بند اول: مراتب امر به معروف و نهی از منکر.....
- ۲۳۷ الف: مردم نسبت به مردم.....
- ۲۳۷ ۱. مرتبه قلبی.....
- ۲۳۸ ۲. مرتبه زبانی.....
- ۲۳۹ ۳. مرتبه یدی (برخورد فیزیکی).....
- ۲۴۱ ۳-۱ زمان وقوع منکر.....
- ۲۴۱ ۳-۱-۱ قبل از تشکیل حکومت اسلامی.....
- ۲۴۲ ۳-۲-۱ زمان تشکیل حکومت اسلامی.....
- ۲۴۲ ۳-۲ زمان برخورد با منکر.....
- ۲۴۵ ب: دولت نسبت به مردم.....
- ۲۴۶ ۱. مرتبه قلبی.....
- ۲۴۶ ۲. مرتبه زبانی.....
- ۲۴۷ ۳. مرتبه یدی.....
- ۲۴۸ بند دوم: مردم نسبت به دولت.....
- ۲۵۰ الف: در دولت.....
- ۲۵۰ ۱. مرتبه قلبی.....
- ۲۵۱ ۲. مرتبه زبانی.....
- ۲۵۱ ۳. مرتبه یدی.....
- ۲۵۲ ب: بر دولت.....
- ۲۵۴ گفتار سوم: مراتب دعوت به خیر.....
- ۲۵۴ بند اول: مردم / دولت نسبت به مردم.....
- ۲۵۴ الف: مرتبه یدی.....
- ۲۵۵ ب: مرتبه گفتاری.....
- ۲۵۵ ج: مرتبه قلبی.....

- بند دوم: مردم نسبت به دولت ۲۵۵
- الف: نصیحت حاکم ۲۵۵
- ب: نصیحت کارگزاران ۲۵۸
- بخش چهارم: کیفیت تحقق اصل هشتم ۲۵۹**
- گفتار اول: اصل هشتم و نهادهای نظارتی (تجسس و حریم خصوصی) ۲۵۹
- الف: واکنشی (غیرسازمانی) ۲۶۰
- ب: کنشی (سازمانی) ۲۶۱
- گفتار دوم: نهادهای الگو برای تحقق اصل هشتم ۲۶۴
- بند اول: نهاد حسبه ۲۶۴
۱. ارتباط حسبه با امر به معروف و نهی از منکر ۲۶۴
۲. وظایف نهاد حسبه ۲۶۸
- بند دوم: نهاد ملی حقوق بشر ۲۶۹
۱. ارتباط نهاد ملی حقوق بشر با امر به معروف و نهی از منکر ۲۶۹
۲. وظایف و ساختار نهاد ملی ۲۷۱
- گفتار سوم: دکترین‌های ارائه شده برای کیفیت تحقق اصل هشتم؛ از نهاد اجرایی تا نهاد فرهنگی ۲۷۳
- بند اول: بی‌نیازی به تشکیلات خاص ۲۷۵
۱. دیدگاه فقه محور ۲۷۵
۲. دیدگاه قانون محور ۲۷۶
- بند دوم: نیاز به تشکیلات خاص ۲۷۸
۱. دیدگاه اول (نهاد مجری و ناظر) ۲۷۸
۲. دیدگاه دوم (نهاد ناظر) ۲۸۲
- گفتار چهارم: نهادهای متولی تحقق اصل هشتم ۲۸۴
- بند اول: دعوت به خیر ۲۸۴
۱. شورای عالی انقلاب فرهنگی ۲۸۵
۲. مجلس خبرگان رهبری ۲۸۶
- بند دوم: امر به معروف و نهی از منکر ۲۸۹
- الف: نهادهای بخشی ۲۸۹
- ب: ستاد امر به معروف و نهی از منکر (نهاد ناظر و سیاست‌گذار) ۲۹۲
- جمع‌بندی ۲۹۹
- منابع: ۳۰۳**